مێهڤانداریا كوردا د بیروبوچونێن گەروك و سیاسەتمەدارێن بریتانی دا

م. ژیمان صبری مسیحه
پشكا مێژوو- ڤەكولتیا زانستێن مروڤایەتی- زانكویا زاخو- هەرێما كوردستانێ/ عیراق

پوختە:

دابو نەرێتێن كوردا ئێك ژوان بابەتانە یێن سەرنجا پتریا كوردناسێن بریتانی راكێشای، وبویە ئەگەرێ وێ چەندێ گەروكێت بریتانی بزاڤێ بكەن د دیف چوونا هەمی لایەنێن داب و نە رێتێن كوردان وبتایبەت ژی مێهڤانداریێ. مژارێت رەوشتی دابونەرێتێت جڤاكی و چافلێكرن ئە ڤجا ئە ڤ مژارێت رەوشتی جڤاكی و چافلێكرن چ دباشبن یان ژی خراب، مللەتێ كورد ژی وەكی مللەتێت دی ئە ڤ داب و نەرێتێت باش و خراب هەنە وبوینە جهێ بایە خ وگرنگی پێدانا ئە وان گەروك و روژهەلاتناسان ئەوێت سەرەدانا كوردستانێ كرین و دبیرەوەری و بیرهاتنێت خودا ب گرنگیڤە ئاماژە پێدای.

ژبەركو ئەڤ بابەتە تارادەیەكێ دنفیسینێت زانستی دا هاتیە پشت كوهاڤێتن ئە ڤ ڤەكولینە دێ بزاڤێ كەت لدویف هزروبیرٚیت وان ڤی بەشێ گرنگ یێ داب و نەرێتێن كوردان شلوڤەكەت وتایبەت دێ پشت بەستنێ ژ بیروباوەرێت كورناسێت بریتانی كەت.ئەڤ ڤەكولینە ژ پێشەكیەكێ و شەش تەوەران و دەرئە نجامان پێك دهێت. دپێشەكیا خودا بە حسێ گرنگی و ئارمانج و ئارێشە و رێبازو ژێدەرێن دڤەكولینێ دا هاتینە بكارئینان دكەت.

دتەوەرێ ئێكێ دا ئە ڤ ڤە كولیتە گرنگی یێ دەتە سەر داب نەرێتێن پێشوازی كرنا مێهڤانان لدەڤ كوردان. دتەوەرێ خویێ دووێ دا ئە ڤ ڤەكولینە شلوڤەكرنێ ددەتە سەرمێهڤانداری قەرە، دڤێت بدەیە مێهڤانی. تەوەرێ سێێ دا تیروشكان بەردەتە سە ر ئامادەكارییێن مێهڤانداریا كوردان. دتەوەرێ خویێ چوارێ دا ئاماژە ب كەیف خوشیا كوردان بەرامبەرمێهڤانی دكەت. تەوەرێ پێنچی یێ ڤەكولینێ بەحسێ دیاریا دمێهڤانداریێن كوردا دادكە ت. تە وەرێ شەشێ دا ئاماژە ب مانا مێهڤانی وپاراستن و چاڤدێریكرنا مێهڤانان ژلایێ كوردان ڤە دكەت. دویماهیا ڤە كولینێ رونكرنا دەتە سە ر ئەوان دەرئەنجامان ئە وێت دماوێ ئە ڤێ ڤەكولینێ دا هاتینە ڤەدیتن.

پەیڤێن سەرەكی: *داب و نەرێت، مێهڤانداری، كوردناس، جڤاك، یاسایێن مێهڤانداریێ*

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەكولینێن كوردی

پێشەكی:

هەردكەڤنداهەتا نوكە گەلەك گەروك، روژهەلاتناس، روژنامەڤان، پەیامنێر، ونڤیسە رژوەلاتێن جوداجودا سەرەدانا كوردستانێ و مللەتێ كورد كرینە، و چە ندین وتارو پەرتووك لسەر سروشتێ نەتەوا كورد، ژیانا وان یا روژانە و داب و نەریتێن كوردان و پێكهاتێن وان یێن جڤاكی و ئابووری داینە دیاركرن ژوان روژهەلاتناسا ژی بریتانی بوینە. پەیوەندیا دناڤبەرا كوردان و بریتانیا دا یان ئاشنابوونا ئینگلیزا ب كوردا را رهـ و ریشالێت كەڤن هەنە. دەستپێكا سەرەدانێن گە روك، و پسپۆر و زەلامێت جاسوسێن ئینگلیزی بو وان سە ردەما دزڤریت كوب بەهانەیا كارێت جودا جودا سەرەدانا دەڤەرێت كوردا و ڤەكولینێت جودا جودادكرن و پێزانینێت جودا جودا كومڤە دكرن و تومار دكرن.

بەلێ یا فەرە ئا ماژە پێبدەین، گرنكی دانا بریتانیان ب كوردستانێ ل دەستپێكا سەدێ بیستێ پتر لێ هات ئەڤژی ژ ئەنجامێ ڤەدیتنا نەفتێ و ئە و گرنگی دانا زور ئە وا بریتانیا ب میسوپوتامیا دای و دڤیان باشورێ كوردستانێ بكەنە بنكەهەكێ گرنك یێ بە لاڤكرن و پاراستنا دەستهەلاتاخو ل روژهەلاتی. هەر ژبە رڤێ یەكێ دڤی دەمی دا ژمارەكا زور یا گەرۆك و كاربەدەستێت ئینگلیز، هندەك ژوان ب ئاشكرای و هندەكان ژی ب دزی ڤە ل بەری شەرێ جیهانی یێ ئێكێ و پشتی شەری خو گەهاندنە دەڤەرێت كوردستانێ و هەتا هندەك ژ وان بەری بهێن خو فێری زمانێ كوردی كرن وئە ڤێ ژی هاریكاریا وان كربو ڤەكولینا داب و نەرێتێت كوردان وبارێ ژیانا وان ژهەمی لایان ڤە.

ژوان دا ب و نە رێتێت پتریا كوردناسان و گەروك و سیاسەتمەدارێت ئینگلیز ئاماژە پێكری مێهڤانداری بوویە. هەمی لسە ر هندێ رێكەڤتینە كورد مللەتەكێ مێهڤانحەوینن، كەلەك رێزێ ل مێهڤانێن خو دكرن و ئە ڤە ژی ب بەلگە ڤە بەحس كرینە چونكی روژانە ئە وان رەفتار دگەل كوردان دكر. تشتێ پتریا وان لسە ر رێكەفتین ئە وە كورد ژ پێش مێهڤانا ڤە دچن و دهەمان دەمدا كەیف خوشیا خودیاردكەن بو مێهڤانێ خو و سەرەرای هندێ هەتا ئەگەر بارێ وان یێ دارایی یێ لاوازبیت بەلێ هەمی دەمان خوارنەكا خوش و بسەروبەر بو مێهڤانێ خو ئاما دە دكەن و هەروەسا سەقایەكێ كەیفخوش بو مێهڤانا چێدكەن.

ژبەر گرنگیا گەروك و سیاسەتمەدارێت بریتانی ب داب و نەرێتێت و تایبەتمەندێن میهڤانداریا كوردان، بڤەر هاتە دیتن ڤە كولینەكا زانستی لدور مێهڤانداری و رە هەندێن وێ بهێتە ئە نجامدان، داكو بشێوەیەكێ دروست راستیا نڤیسینا رێورەسم و داب و نەرێتێن مێهڤانداریێ ژ لایێ سیاسەتمەدارو، سیخورو نوینەرێن وەلاتێ بریتانیا ڤە بهێنە دیاركرن. لدویف هزروبیرێن خودانا ڤەكولینێ تانوكە چ ڤەكولینێن تایبەت لسە ر ئەڤێ چەندێ

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەكولینێن كوردی

نەهاتینە ئەنجامدان. سەرەرای هندێ گەلەك ژێدەران دا بە حس ل بابەتێ مێهڤانداریێ کریە بەلێ بشێوەکێ گشتی بوینە.

ئاریشە یا سەرەکی یا کەڤتیە درێکا ئەنجامدانا ئە ڤێ ڤەکولینێ دا نەبوونا ژێدەرێن تێروتەسەل بوویە لسە ر ڤی بابەتی ژبەرکو پتریا ژێدەرێن ئاماژە ب خواندنا دیروك و کەلتورێ کوردی کرین ب شێوە کێ گشتی و سنوردارکری ئاماژە پێدایە. بکارئینانا ئەڤان جورە ژێدەران وەختەکێ درێژ دڤیا تاکو تشتێن گرێدای ب بابەتیڤە بهێنە دەستنیشانکرن چونکی ئەڤ جورە ژێدەرە ئاماژە ب هەمی لایەنێن گرێدای ب کوردان ڤە دکەن لەورا دهەلبژارتنا وان دا جورەکێ هوشیاریێ دڤیا داکو ڤە کولین ژ سنورێ بابەتی دویرنەکەڤیت.

هەلبەت بو شروڤەکرنا ئە ڤی بابەتی پشت لسەر هندەك ژێدەرێن گرنك یێت بڤێ ڤەکولینێ گرێدای هاتیە بەستن نەخاسمە ژێدەرێن ب زمانێ ئینگلیزی وە ك حاکمێ سیاسی یێ بریتانیا ل هەولێرێ دبلیو – ار-هە ی و پەرتووکاوی(Two years in Kurdistan). هەروەسا سیاسەتمەدارو وقونسولێ بریتانیا ل ئەرزە روم جێمس برانت سکوایر و پەرتووکا وی(Notes of a Journey Through a part of Kurdistan, in the Summer 1838

هەروەسا پە رتووکا گەشتیارو گەریدەو نفیسەرێ بریتانی فردریك میلینگن (گەشتەك لە کوردستان هەشتا سال لە مەو بەر، ژیانی کێوییانە لە ناو کوردەکاندا).

ئارمانجا سەرەکی و بنەرەتی ژ ئەنجامدانا ئە ڤێ ڤە کولینێ دیارکرنا هزروبیرێن کوردناسێن بریتانی یە لدور مێهڤانداریا کوردان. ژبەرکوهەتا نوکە ئە ڤ تایبەتمەندێن مێهڤانداریێ نەهاتینە دیارکرن و ئەگەر هاتبنە بەحس کرن ژی بتنێ ب کورتی دناڤ زور مژارو بابەتێن تێکەل دا هاتینە دیارکرن. ژبەر هندێ ئەڤ ڤەکولینە دێ بزاڤێ کەت ئەڤی بەشێ گرنك ژ رەهەند و تایبەتمەندێن مێهڤانداریێ دناڤ کوردان دا دەتە دیارکرن.

هەلبەت ژبو ئەنجامدانا ئەڤێ ڤەکولینێ رێبازەکا مێژووی پێدڤێت. ژبەرهندێ رێبازا ڤەکولینا دویڤچونا بویەرێن دیروکی بوڤێ ڤەکولینێ هاتینە کرن و ژبە رکو ئە ڤ بابەتە دچارچووڤێ مێژوویی داهاتیە بە حسکرن. ئە ڤ رێبازە دێ بیرو بوچونێن روژهەلاتناسێن بریتانی لدور مێهڤانداریا کوردان دیارکەت.

تایبەتمەندێن مێهڤانداریا کوردان:

تەوەرێ ئێکێ: دابو نەرێتێن پێشوازی کرنا مێهڤانا لدەڤ کوردان

ئێك ژ تایبەتمەندیێن سەرەکی یێن مێهڤانداریا کوردان پێشوازی کرنە ژ مێهڤانان. پتریا گەروکان ئاماژە بهندێ دایە کورد ب روحەکا پاقژ و تژی ڤیان دچونە بەراهیکا وان

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

یان ژی ژ پێش مێهڤانا ڤە دچن ئە ڤە ددەمەکێ دا بەری مێهڤان بهێتە دناڤا گوندی دا. پتریا جاران ئاغا ب ڤی ئە رکی رادبوو، بەلێ ئە گەر ئاغا ل گوندی یێ ئامادە نەبا دا کورە کێ وی یان ژی جێکرێ وی چیتە بەراهیا مێهڤانی و پێشوازیا وی کەت، و دەمێ مێهڤان برێدکەڤت مەزنێ گوندی دا کەسەکێ یان پتر دگەل فرێکەت هەتا رێکا وان نیشا بدەت و دگە ل مێهڤانی هەڤال بیت. ئە ڤێت ل خوارێ چە ند نموونەکن ژ پێشڤە چون و بریکەڤتنا مێهڤانی.

(کلودیوس جەیمس ریچ)روژهەلاتناس و گەروکێ بریتانی بوو، سالا ١٩٢٠ سەرەدانا کوردستانێ کریە و بە حس ل پێشوازیا کوردان دکەت، دبێژیت بەری ئە ز بگەهمە باژێرێ سلێمانیێ گەلەك ژ مەزنێن کوردان پێشوازیا من کرن و پاشی بتنێ دووزە لام دمینن دا خزمەتا مە بکەن. پشتی دەمە کێ مەحموود مەسرەف، سەروك وەزیرێت پاشایێ سلێمانیێ بوو هاتە دەڤ من و دڤیا من ئاگەهدارکەت کو ئێڤاری دێ پاشا سەرەدانا وی کەت و کەیف خوشیا خوبوهاتنا وی بو وەلاتێ وان دەربریت. پشتی نیڤرو من خو ئامادەکروپاشی پاشا گەهشتە خیڤە تگەهامن و بخێرهاتنا من کر،هە ربێهن بهێن دکوتە من بخێرهاتی وتە کەز ل هندێ دکر کو وەلاتێ مە وەلاتێ تەیە ژی. (ریچ، ٢٠١٢، ٨٣-٨٤)

هەر چاوابیت ل ١٠ ئایار ریچ خو ئامادەکر بەرەڤ سلێمانیی بچیت. ژ داب و نەرێتێت کوردان کەسەك دهێتە بەراهیا مێهڤانی و دبێژیت عوسمان بەگ برایێ بجیك یێ میری بو، دگەل هەمی ئە ندامێن ئەنجوومەنی، هندەك ل سە ر هەسپابوون وهندەك ب پیادە بوون و دگەل گەلەك ژ سەربازێن دی ئە م بەرەڤ باژێری برێکەڤتین وخەلکەکێ زور ژی بو ڤێ پێشوازیێ کووم ببوو. دەمێ ئە ز گەهشتیمە کوچکێ، میری لبە ر دە رکەهی پێشوازییامن کرو خانیەك ل نزیکی کوچکێ بومن هاتبو ئامادەکرن، میری تە کەز لهندێ کر ئە ز کاربەدەستەکێ خو فریکەم دگە ل ئێکێ وی دا بچنە دناڤ باژێری دا و هە رچ خانیەکێ بدلێ من بیت بومە دێ ئێکسە رهێتە چول کرن و بەلێ من حەزنەکر وان زێدەتر بێزار بکەم هە ر ژبە ر هندێ ئە ز دهەمان خانیڤە مام ئە وێ بەری هنکی بومن هاتیە دەست نیشانکرن.(ریچ، ٢٠١٢، ٩١-٩٥)

ئێك ژ نمونێن دیێن ریچ ئاماژە پێدای دەمێ سەرەدانا روژهەلاتێ کوردستانێ کری، بە حس ل مێهڤاندارِیا (کە ی خسرو بە گ) سەروکێ هوزا جاف بوو، ل سلێمانیێ ریچ دیت بوو ، وداخاز ژێ کربوو سەرە دانا وی بکەت. هەر ژبە رهندێ ریچ ل ٢٠ تەباخا ١٨٢٠ دگەهیتە ئیرانێ. بە ری بگەهیتە کوچکا وی، بەگ بخو دگەل هەرسێ کورێت خو، موحەمەد بە گێ برازایێ خو، و قادربەگ سەروکێ بەرێ یێ جاف دهێنە پێشوازیا وی. وژن

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

ژی چاڤە ریێ گە هشتنا مە بوون دا بخێرهاتنا هەڤژینامن بکەن. ریچ دبێژیت ج جچارا مەردی و قەدرکرتنا وان ژ بیرامن ناجیت(ریچ، ٢٠١٢، ١٨٠-١٨٣)

(فردریك مێلینگن) گە شتیار، وگەریدە و نفیسەرەکێ بەریتانی یە، سالا ١٨٦٩ ب گە شتەکێ دهێتە ئیستەنبولێ و ل وێرێ دچیتە ئەرزورووم، وان و ئە رجیش. ملینگن ئاماژە بهندێ دە ت نەیا گرنکە لدەڤ کوردان مێهڤان ل چ دەم دا بگە هیت، خو ئەکەر چ دەم بیت یا فەرە پێشوازیا مێهڤانی بهێتە کرن. هە ر ژبە ر هندێ دەمێ ئە م گەهشتینە گوندێ(نوش) گوندەکێ بجویکە ژ ١٤-١٥ مالان پێك دهێت و دبێژیت ئە م بشە ف گەهشتین و درەنگ بوو، شێخ بخو هاتە پێشوازیا مە و چونکی درەنگی شەف بوو دونیا تاری بوو ژبەر هندێ ئە وان جراك ددەستێ وان دابوون دائە م رێکێ ببینین. شێخی مێهڤانداریەکا باش دکەل مەکرو روژا لدویف دا تێشتە کا نایاب بومە لێنابوو، دگەل خوارنەکا زور.(میلینگن، ٢٠٢١، ١٨٣)

(میجر نوئێل) ئەفسەرەکێ بریتانی بوو پشتی شەرێ جیهانی یێ ئێکێ شیا بچیتە دناڤ کومەلگە ها کوردی دا. دگەشتا خودا وەکی گەروکێت بەری نوکە ئاماژە پێ هاتیە کرن بە حس ل هە مان رێو رەسمێن پێشوازیکرن و چونا بەراهیا مێهڤانی بە ری بگە هیت کریە و دبێژیت بە ری ئە ز بگەهمە دەڤ یە عقوب پاشا سەروکێ هوزا(ئاتەمی) ئە وبخو بە ری هنگی هات بو پێشوازییامن ب دەهە کێلومەترا،و ما دگە ل مە هەتا هڤینگەهەکا بجویك یا هوزا وان، هە ر ل وێرێ خوارنەکا بە رفرە ه بو مە ئاما دە کرو من داخواز ژێ کر بەری دە ست ب خوارنا خو بکەین خە لکێ دژی کوم ڤە بن دا کو وێنەکێ بو بیرهاتن بکرم و تشتێ سە رنجامن راکێشای ئە و بوو یە عقوب پاشا کوتە من" تە دڤێت ژنك ژی تێدا بدەرکەڤن" من ژی دبە رسڤاخودا کوت" ئە کە ر لدەڤ هە وە شە رم نەبیت ئە ز حەز دکەم " ئە وی بە رسڤا من دا و کوت" بوجی شە رمە؟ ژنکێت مە گەلەك دجیاوازن ژ یێت تورکان ". و دراستی دا من دزانی کو ژنێت کورد خودان رەوشتەکێ مەزنن. (نوئێل، ١٩٨٤، ١٤٠)

پشتی هنکی ب روژە کێ ل ٣٠ ئابێ ئە ز بە رەڤ هاڤینگەها یە عقوب پاشا چووم، یە عقوب پاشا دگەل شێست سوارا ب تەقە و دە ف، شیرڤە هەتا نیڤا رێکێ پێش مە ڤە هاتن، هەتا ئە م گەهشتین ب ئاهەنگ و ستران ڤە پێشوازی لمە کر. دەمێ ئە م گەهشتین ژی وەسا بومە دیار دکرن ب حە ژێکرن و هەستەکێ مەزن وب دەهول وزرنا پێشوازیامە کر (نوئێل، ١٩٨٤، ٤٧-٤٩)

هەروەسا (دەبليو – ار- هەى) ل سالا ١٩١٩ وەك حاكمێ سياسى ل هەولێرێ دهێتە دانان. دەتەدياركرن دەمێ سە رەدانا (ئيبراهيم ئاغا) كرى، سەروكێ هوزا دزەيى بوو ل مە خمور. دبێژيت دەمێ ئەم گەهشتين ئيبراهيم پاشا هاتە ژدەرڤەو بخێرهاتنا مەكرو بدەنگەكێ بلند پێشوازيا مەكرو كوت "بە خێرهاتى " بەرسڤا مە ژى ئە وبوو" سەلامەتبى". پاشان پسيارا تەندروستييا مە و كەسو كارێت مە كر، وبلەز داخاز ژ خزمەتكاران كرن فەرش و باليفكان بينن وئەم برينە ژوورا مێهڤانا يا سەرەكى كو گەلەك پاقژو بژين بوو. هەى سێ تشتان بو خوينەرێت خوديارد‌كەت، دەمێ سەرەدانا سەروكەكێ كوردا بكەى دڤێت تو ژبيرنەكەى يائێكێ: پێ خو ل بەرامبەر كەسێ درێژنەكەى. يادووێ ب دەستێ چەپێ خوارنێ نەخوى. و يا سيێ ياريا دگەل سەيان نەكەى. ئە گەرتە ئە ڤ هەرسێ بنەمايى بجهئينان ئەڤە تە هەستێت خودانێ مالێ بريندارنەكرن(Hay,1921, 50) ..

هەر وەكى بەرى نوكە هاتيە دياركرن، ئێك ژ داب و نەرێتيت كوردەوارى ئە وە دەمێ مێهڤانەك بو كوردان دچيت دچنە بەراهيا وان بو پێشوازيێ و پتريا جاران ژى دەمێ دچوون ژى دگەل دچوون هەتا دەرڤەى گوندى و دەمێ دگەهنە كوچكێ ژى هەمى مەزن و ماقويلێت گوندى پێشوازى و بخێرهاتناوى دكەن. هەى ئە ڤێ چە ندێ ب نموونە ڤە روندكەت. دەمێ دچيتە كۆيە بە رى ب گەهيت ب دەمژمێرەكێ ل سە ر گركەكێ (٥٠) سواران چاڤەرێياهاتنا وى دكر، ودبێژيت ئە ڤە هاتبون داكو پێشوازيا من بكەن. (Hay,1921,127)هەروەسا دەمێ ئە زگەهشتيم ژوورەك بو پێشواوى كرنا من هاتبو ئامادەكرن، تێدا هەمى ماقويلێن باژێرى و مەلا تێدا كومڤەببون داكو بخێرهاتنا من بكەن ژوان ژى موفتيێ باژێرى (موحەمەد مەلا فەندى، حەمە ئاغا، عەبدوللأ ئاغا سەروكێ حەوازيان بوو، و مەلاموحەمەد ئەفەندى. (Hay,1921,128 -129)

ژلايەكێ ديڤە، ئە گە رئاغا لمال نە بيت دێ كورە كێ وى ل شوينا وى بخێرهاتنا مێهڤانى كەت. ملينگن ڤێ چە ندێ ب وێنە روون دكەت، دەمێ گەهشتيە گوندێ (پيرون) ئاغايێ گوندى ئەحمەد بەگ ئاغا لمال نەبوو، بەلێ كورێ وى ل شويناوى پێشوازيا مە كرو كوت "دێ مەمنوون بين ئە گە ر هوين ببنە مێهڤانێت مە ". ئە م شە ڤە كێ ل وێرێ ماين و روژا ديڤ دا پشتى خوارنا تێشتێ هندەك ژ زەلامێت گوندى دگەل مە هنارتن هەتا دەرڤەى دەڤەرا وان دا دگەل مەدا هەڤال بن تشتێ سەرنجا من راكێشاى ئەو بوو دەمێ مەخاترا خوخواستى ژنكێن وان ژى ل دوماهيا وان راوەستيابوون و دابێژنە مە بخێربچن ئە ڤ تشتە ل دەڤ دەڤەرێت دى يێت توركنشين نين و بەروڤاژى ئەڤ چە ندە لدە ڤ توركان كێماسى بوو (ميلينگن،٢٠٢١، ٥٤-٥٥)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردى

(جێمس برانت سکواير) قونسلێ بريتانى بوو ل ئەرزەرووم، ل سالا ١٨٣٨سەرەدانا گەلەك دەڤەرێت كوردستانێ كريە و د پەرتووكا خودا نێرینێت خو لسەر مللەتێ كورد نڤیسانە. بەحسێ مێهڤانداريا كوردا كرية دبێژیت دەمێ ئەز گەهشتیە باژێرکێ (خينيس) سەر ب پاشايەتيا موشێ ڤە لكوردستانا باكوور. بەگێ ڤێ دەڤەرێ برايێ ئەمين پاشا يێ حاكمێ موشێ لمال نەبوو، بريكارێ وى ژى يێ نەساخ بوو، پاشى كورێ خو ڤرێكرە دەڤمن وسلاڤێت وى گەهاندنە من وگوت هەر تشتەكێ تو پێدڤى بى ئەم ئامادەنە وپاشى گەلەك جورێت خوارنا، بەرخ و شيرو هێك بومەدانان دا دگەشتا خودا بكاربينين) (Brant,1841,345. دهەمان دەمدا برانت دياردكەت دەمێ بەرەف (موش) چوى پاشايێ باژێرى(رەشيد پاشا) ل مزگەفتێ بوو، ئێك ڤرێكردا بخێرهاتنامن بكەت وداخوازكرکا دێ كەنگى ئامادەبيت دا سەرو شوينى پێشوازيا وى بكەت و من ژى كوتێ دەمژمێر سێ، ئەوێ بەرپرس دوەختێ دياركرى دا هات وئەزبرمە كوچكا پاشاى كو دناف گوندەكێ بچيك دا بوو ب ناڤێ (موكى يونك) وتشتێ سەرنج راكێش لدەفمن ئەوبوپاشاى بخوپترگرنگى ب خزمەتكرنامن دا لدەمێ نان خواردنێ دا وگەلەك ب گەرمى بخێرهاتنا من كريە ,Brant) 1841,350)

دكەتوارى دا ئەگەر خودانێ مالێ يێ نەساخ بيت و شيانا چوونا بەراهيا مێهڤانى نەبيت، جوره نه ئاراميه ك لدەڤ پەيدا دبيت كوئە وبخونە چويە پێشوازيا مێهڤانى. هە رژيە رهندێ پشتى مێهڤان دگەهيت ئێكسە رداخوازا لێبورينێ ژ مێهڤانى دكەت و ئە ڤە ددە مە كێ دا ئە وى هە ركە سە ك ل شوينا خوهنارتيە بو پێشوازيا مێهڤانى. دڤى بياڤى دا، برانت ديار دكەت دەمێ سەرەدانا گوندێ(پالو) كرى بەگ ل مال نە بوو، برايێ وى نوينەرێ خو هنارت بو پێشوازيا مە، وداخاز ژ مە كرئە م ئێك ودوو ببينين دا داخوازا لێبورينێ ژمە بكەت چونكى ئە وبخونەشيا بهێتە پێشوازيامە ژبە ريێ نەساخ بوو(Brant,1841,367)

هەروەسا هەى د گەشتا خودا ئامازە بهندێ دەت، دەمێ دچينە رەواندز و پشتى دگەهيت گەلەك كەس دهێن بو بخێرهاتنا وى ژوان ژى فاتيمە خانم كو نيشتە جێبوو ل گوندێ فەقيان و حەويز ئاغاى هروەتى ئێك ژ مروڤێن(موحەمەد سە عيد بەگ) بو و پێش وى ڤە هاتبو ل شوينا وى داخوا زا لێبورينێ كر كونەشيايە ئامادەبيت چونكى گەلەكێ نەساخە و نەشێت سوارى هەسپى بيت(Hay, 1921,261) .

ژ لايە كێ ديڤە، ئە كە ر ژ بە ر هە ر ئە كە رە كێ دى ئاغا نە شيا ئامادەبيت، دەمێ كەسەكێ فرێدكە ت بو پێشوازيا مێهڤانى ئێكسە ر بو مێهڤانى ديار دكەت، دە مێ دگەهيت ئاغا بخو دێ هێتە دە ڤ و بخێرهاتنا وى كە ت. باشترين نموونە لسە ر ڤێ چە ندێ دێ ئە وبيت دە مێ برانت دچيتە (وان) ل (ئەرتيميد) تەيمور بەگ كورێ پاشاى هات ل

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەكولينێن كوردى

شوینا بابێ خو بو بخێرهاتنا وی، دبێژیت کوته من دێ بابێ من پشتی نیڤرو هێت بو بخێرهاتنا ته بەلێ من کوته وی پێدڤی ناکەت ئە ز بخو دێ سوبەهی هێم بودیتنا وی. روژا لدویڤ دا ل دەمژمێر١٠ ی سپێدێ پاشای ب گەرمی پێشوازییا مە کرو پاشی گەلەك ب رەوشت پرسیار ژ وان کر وخزمەتا خو پێشکێشی وان کر. برانت دەربارەی پاشای دبێژیت زەلامەکێ ٦٠ سالی بوو، خەلکێ بازێرێ وانێ یە وخودان رەوشتەکێ بلندو خێرخواز بوو. هەروەسا گەلەك ب رێز گوتە مە دەست شویامن بکاربینن وئەڤە نە تشتەکێ سروشتی یی ل دەڤ مللەتێت روژهەلاتی. مێهڤانداری وڤیانا یا وان وە لمن کرئەز نەشێم وێ مێهڤانداریێ بێهلم، چونکی من ئە ڤ حە ژێکرن و رێزە دناڤ چاڤێت پاشای دا دیتن (Brant,1841,389-390)

ژلایە کێ دیڤە، ئە گە رخودانێ مالێ کەسە کێ دناڤ سالادا چوی بیت، یان ژی سەقانەیێ خوش بیت، هە رخودانێ مالێ خو ب بە رپرسێ مێهڤانێ خودانیت وهزردکەت ئەرکە پێشوازیا مێهڤانێ خو بکەت. دا ئە ڤ خالە ب باشی بهیتە بە حس کرن، (ای –ام- هاملتون)ئەندازیارەکێ بریتانی بوو دناڤبەرا سالێت (١٩٢٧-١٩٣٢) ل عیراقێ کارێ ئەندازیاریێ کریە. رێکا ب ناڤ و دەنگ یاهەولێرێ بو حاجی ئەمەران چێکریە. هاملتون دپەرتووکا خودا (رێکەك بو کوردستانێ) بە حس ل چاوانیا چێکرنا رێکێ و ژیانا کوردەواری یا وی دەمی دکەت ودیاردکەت مللەتێ کورد مللەتەکێ مێهڤاندارو دلسوزە وبە حسێ خودکەت دەمێ بویی مێهڤانێ (عەلی ئاغا) و دبێژیت دەمێ ئە م گەهشتینە گوندێ (رایات) گوندەکە دکە ڤیتە سە ر سنورێ ئیرانێ و عیراقێ بە ری بچینە دناڤا گوندی دا، من کەسەك هنارت دا عەلی ئاغا هایدار بکەت ئە م ێت بە ر ب گوندی ڤە دهێن، چونکی کورد حەز دکەن بەری مێهڤان بوبچن بزانن دا خزمەتەکا باش بو بکەن. وەرزێ زڤستانێ بوو بەفر گەلەك دباری بەلێ عەلی ئاغا ژ پێش مە ڤە هاتە پیرمان وئە ڤە سەرەرای هندێ کو کەسەکێ دان عەمر بو،و سەقا ژی گەلەك یێ نەخوش بوو. ئە م برینەمال و رێزە کازورلمە کرت و پشتی خوارنێ ژی داخواز ژمە کر،شە ڤێ ل وێرێ بمینین و بە رەڤ چ جهانەجین. ئە م برینە ژوورا مێهڤانا و بشە ف خەلکێ گوندی هاتن بو بخێرهاتنا مە. (هاملتون ٢٠١٣،١٤٩-١٥٠)

تەوەرێ دووێ: مێهڤانداری ڤەرە، دڤێت بدەیە مێهڤانی

ئەڤ کوتنا مەزنا لدەڤ کوردان گەلەکا بەر بەلاڤە. میجر نوئێل ئە ڤێ کوتنا مەزنا ل پەرتووکاخودا(یاداشتەکانی میجر نوئێل لە کوردستان) ئاماژە پێدکەت (میجر نوئێل، ١٩٨٤،١٨١). مەبەست ژ ڤێ کوتنێ ئەوە بهەر رێکەکا هەبیت دڤێت تو خزمەتا مێهڤانێ خو بکە ی چونکی ئەڤە ڤەرە لسەر تە و دڤێت تو ڤەرێ خودانی بدەیێ. دپتریا

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

مللە تێن روژهەلات دا ئە گە ر زە لام یان خودانێ مالێ ل مال نەبیت ئەرکێ مێهڤانداریێ لسە ر وان رادبیت. بەروڤاژێ ڤێ چە ندێ ل دەڤ کوردان ئە کەر زە لام ل مال نەبیت کورێ وی یان ژنکێت وان پێشوازیێ ل مێهڤانا دکەن. ژبەر هندێ ئە کەر خودانێ مالێ لمال نەبیت ئە رکێ مێهڤانداریێ لسە ر ملێت وێ مالێ نارابیت. ئەندامێن دی یێن خێزانێ هەتا ئە کەر بجویك ژی بیت یان ژن بیت دڤێت ئە و بە رپرسایەتیا مێهڤانی ب ستویێ خو ڤە کرێدەت و رییێت خودانێ مالێ سپی کەت. بو وێنە:

جیمس برانت دبێژیت دگەشتاخودا ئە م کەهشتینی (بتلیس) سەر ب پاشایەتیا مووش بوو، دەمێ گەهشتی بەگ لمال نەبوو بە لێ تێشەکا خوش بومە هاتبو ئاما دەکرن. لدەمێ خارنێ ژی دا کورێ وی خزمەتا مە کر، تەمەنێ وی ٤ بو ٥ سال بوو دگەل خزمەتکارێت بەگی ل پشت وی بچویکی بوون. ئەو بچویکە وەسا رینشت بوو مروڤی دگوت ئەو بەگە ودبێژیت کورد ڤی جورێ داب ونەریتی هەر ژ بچویکاتی نیشا زاروکێت خو دەن. من وزەلامێن خو خوارن خوار، بەری بەگ بگەهیتە مال. روژا دووێ ژ گەهشتنا من بو بتلیس شەریف بەگ دزڤریتەڤە و سەرەدانا وی یا ئێکێ پشتی ڤە گەریای هاتە دەڤ مە ل وی جهێ بومە تەرخان کری وقەسێت خوش بومە کرن. دەمێ ئەم دا دەینە رێ، سپێدێ زی بەگ هاتە دەفمە ولگەل مە قەهوە ڤەخوارو ب گەرمی ئەم داینە رێ-Brant,1841,382) 383)

ژلایەکێ دیڤە میلینگن دبێژیت دەمێ ئەز ل گوندێ (نوش) من گەلەك دڤیا بچمە دناڤ مالەکێ دا، داکوشێوازێ ژیانا ژنێن کورد تێبگەهم، چونکی پتریا جهێت مە سەرەدانا وان کرین کوچك و جهێن مێهڤانان بوون. ددەلیڤەکێ دا ئە ز چوومە دنا ف مالەکێ دا و پاشان چەندین مالێت دی و تشتێ سەیر بو من ئە وبو ژنێن کورد بشێوەیە کێ باش خو دەرێخن و پێشوازیێ ل کەسێن بیانی و غەریب دکەن و بو من دیارکر،نە وەکی ژنێن ئە رمەنن خوترسنوك و شەرمین دیاربکەن و رەوشتێ وان فەرقە ژیێ ئەرمەنا. هەروەسا نە وەکی ژنێن تورکن ژی و پەروەردا ژنێن تورك چ کارتێکرن لسە ر ژناکورد نەبوویە. ژنا کورد ژهندێ ناترسیت کو من وەکی کەسە کێ غەریب دناڤ مالا خودابینیت، بەروڤاژی ڤێ چەندێ ب شێوە یەکێ ئارام وبسناهی بەرسڤا پرسیارێت من ئە وێت من لسە ر مال و زەلام و کە سو کارێت وان لێ کرین دان. (میلینگن، ٢٠٢١،٧٧)

دهەمان دەمدا (پورتەر) دگەشتا خودا ل کوردستانێ (١٨١٧-١٨٢٠) هەمان بوچوون هە بویە ودبێژیت، ژنێن کورد وەکی ژنێن گوندێن بریتانی نە باوەری بخوهەیە و خودان رەوشتە کێ مەزنن ود ئامادەنە پێشوازیێ ل مێهڤانان بکەن بێ دوو دلی.(Porter,1822,٤٦٧)

میجـه ر سـون ئێـك ژ سیاسـەتمەداریت بریتـانیی بـوو، ل سـالا ١٩٠٦ نـاڤێ خـو دگوهریـت بـو میـرزا غولام حسـەینی شیرازی و دەسـت ب گەشتا خویا نهێنـی دكـەت بـو دەڤـەرێن ئیرانێ و كوردسـتانێ . ل كرماشـان فێری كوردیـەكا بـاش دبیـت و ل سـالا ١٩٠٧ دەست ب گەریاناخو دكەت ل كوردستانێ دا. دوێ گەشتێ دا دناڤبەرا سالێت (١٩٠٧-١٩٠٩) خـو دگەهینیتـە باژێریـت سلێمانیێ و هەلەبجـە و و ل نزیـك ئاگـەه ژ ژیانـا كـورداو بـارێ كوردستانێ بوویە و پەیوەندیەكا باش دگەل هندەك ژ سەركردێت هوزا جاف هەبوویە. سون بـە حـس ل مێهڤانداریا كـوردان دكـەت ودبێژیـت، هـەتا ئـە كـە ر زەلام ل مـال ژی نـەبیت ژنا كـورد پێشوازیا مێهڤانـان دكـەت و چـەندین جارا و ل چەندین گونـدان ژنێ بخێرهاتنـا مـن كریە ئەڤە ددەمـەكێ دا زەلامێ وێ لمال نە بوو. داكو ئـە ڤ چەندە پتر روون بیت، سون نموونـەكێ دەتەمە و دبێژیت دگەشتا خودا ئەز بوومە مێهڤانێ گوندەكێ هوزا مللی ل سە ر سنورێ ئاخا كوردستانێ دگەل سنورێ توركیا یە. مەزنێ گونـدی بومن مالـەك هـەلبژارت ئە ز لێ بنڤم ودەمێ ئەزچویمە وێ مالێ بتنێ ژنكەك لمال بوو، بومن دیاربوو دڤێت دگەل وێ خێزانێ د ژورەكێ ڤە بنڤین وبڤی هەلویستی ئەز مەندەهوش بوم چونكـی دەمێ مـن خـو ئامادەكری دا بنڤم ژنەكا جحێل هاتە ژورڤە وبێ دەنگی ب قەڤتـەكا داران مال پاقژكر. ب شـێوەكێ نـەیێ سروشـتی ئەزرینشـتم ومـن ب حێبـەتی سـەحكرێ و بـە روڤـاژی وێ بـەرێ خونەدامن. پاشی ئەوێ هندەك نڤین دانانە برەخ من ڤەو من ژی چ نەكوتێ، چـونكی لبـەرمن بەرزەبو ئەز بخو چومە دهزرادا ودگەل خو ئاخفتم، ئەرێ ئەڤە ژی دێ هەر ل ڤێ ژوورێ نڤیت ؟ ئەڤە ددەمـەكێ دا كوچ زەلام ل مـال نە بـوون. د وی دەمـی دا زەلامـەك هاتـە ژوور و پسیارا من كر كا ئەز بو چی هێشتا نەنڤستیمە بومن دیاربوو ئەڤە خودانێ مالێ یەو یا دی ژی ئـە وا كێسك ددەستی دا هەڤژینا وی یە. د وی گوندی دا ژبـە ر رووبـەری گونـدی هـەر مالـەكێ ئێك یان دوو ژوور هەبوون، ئـەو دگەل خێزانا خـو دگـەل مـن نڤسـتن دهـەمان ژوورڤـە. ئەڤە دیمەنەكێ گەلەك سەیر بوو لدەڤ من چونكی ئە گەر ئەز تورك یان عـەرەب بام دا بێژنـە مـن دعـەرەبانێ دا بنڤـە، بـەس مـا دەم ئـە ز كـوردم و مێهڤـانێ وانـم، هـەروەكی ئـە و ژوورە مولكێ من ژی یە. من ژی ژ لایێ خوڤە هە می هەول دان ئە ز ئازادیا وان تێك نەدەم. سپێدا ل دویڤ دا هە ڤژینا وی ئە ز هشیاركرم هێش زەلامێ وێ یێ نفستی بوو، ئە وێ كە ل و پە لێت من یێت سڤك راكرن و كرنە دعەرەبانێ دا و پاشان دوو یان سێ ژ گوندییان هاتن و ئە وتشتێت گران كرنە تێدا و ئە ڤە ئێكە مین كورد بوون من دیتین. (Soane,1926,25)

تەوەرێ سییێ: ئامادەكارییێن مێهڤانداریا كوردان

یاپێدڤیـە جـە، خـوارن و ڤـە خوارنـەكا بـاشو گـەش وهـە وایـە كـێ گـونجـای بومێهڤانی بهێتە ئامادەكرن. پتریا روژ هەلاتناسان ئاماژە ب هندێ دایە كوردان جهەكێ تایبەت هەیە دبێژنێ كوچك، تێدا پێشوازیا مێهڤانا دهێتە كرن و خوارن و ڤە خوارنێن باش

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

ژی بو دهێنە ئامادەکرن ئە ڤە دگەل هندێ گەش و هوایە کێ گونجای بو مێهڤانی دهاتە دروست کرن. ل زڤستانا ل ژوورڤە دنفستن و ل وە رزێ هاڤینێ ژی ل جهەکێ هوین و پتریا جارا ل ناڤا باخجان دا دمینن

ل دەستپێکێ، ئەگەرئاماژە ب جهێ مێهڤانا بکەین دێ بینین هەر دکەڤندا هە تانوکە کوردا جهەکێ تایبەت بو مێهڤانا هەیە. دبەرێ دا پتریا گوندان کوچك هەبوون و دناڤا ڤان کوچکاندا پێشوازی ل میهڤانان دهاتە کرن. میلینگن بە حسێ کوچك یان ژی مێهڤان خانێن کوردا دکەت و دبێژیت دەمێ ئەم گەهشتینە گوندێ کوللی دکەڤیتە دەشتا ئاراس. کوردان جهەکێ پاقژ و باش و جوان و دروست کربوو بو مێهڤانان ژخانییێت دی یێت گوندی دا ب رێك و پێکترو بلندترو باشترە و دبێژنێ مێهڤانخانە، ئە ڤە تایبەت بو پێشوازیکرنا مێهڤانا و رێبوارا هاتبوونە ئاڤاکرن. (میلینگن،٢٨،٢٠٢١ -٢٩)

دهەمان دەمدا هەی ژی نموونێن باش لسە ر کوچگێن کوردان دەتە دیارکرن، بەحسێ دیوەخانێن کوردان کرییە ودبێژیت سەدان دەمژمێرا من دناڤ کوچکێن سە روکان یان ژی موختارێن گوندان دا بوراندینە. کوچکێن کوردان لسە ر بلندترین جهێ گوندی دا دهێتە ئاڤاکرن. ل دەشتا هەولێرێ لسە ر ئێك ژ گرکان هاتیە دروست کرن. ژ ژوورەکێ هەتا سێ ژووران پێك دهێت ئە ڤە ژی لدویڤ دەولەمەندیا سەروکی دمینیت. نموونەکێ دئینیت و بەحسێ دەولەمەندترین سەروکێ هوزا دزەیی ئەحمەد پاشا دکەت و دبێژیت کوچکا وی لسەرگرەکێ مەزن هاتبو ئاڤا کرن، سێ لا یێت چوارگوشە هەبوون. ودەرگەهێ وێ ل رەخێ باکوور بوو، ورەخێ روژهەلات ژی ژوورەك لێ هەبوو بەرفرەهیا وێ (٤٥) پێ بوو ل زڤستانێ دا وەکی مال بکاردئینان و لهاڤینێ ژی دا بەشێ وێ یێ سە رەکی بو پێشوازی کرنا بوو. رەخێ باشووری ژی یا گرتی بوو، هندەك پەنجەرکێت بچویك لێ بوون هەوا تێرا دهات و دچوو وئەگەر توز وباهاتبا ئەو پەنجەرە دهاتە گرتن. لایێ روژئاڤا ژی جەند ژوور لێ هەبوون فەرش وکەرەستێت چایێ تێدابوون، و خزمەتکار ژی ل وێرێ دروینشتن، و دەرگەهەکێ بچویك لێ بوو دچوو حەرەما ژنکان(Hay, 1921,41-42)

بارا پتریا دیوەخانا ل دوو ژووران ودیوانکەکێ پێك دهات هندەك جارا ژی چەرداغ چێد کرن. لسەرچوار ستیونا دانان وب بەلگێن دارا سەرێ وێ دگرتن. بارا پتر نێزیکی کانیکێن ئاڤێ دروست دکرن و ئاڤ دهاتە دناڤ دا و بوهاڤینا جهەکێ هین بوو. هەر دیوەخانەیەکێ ژی مزگەفتەك لێ هەیە ول هندەك گوندان ژی دیوەخانە دبوو مزگەفت وکەس ژی دژی هندێ نینە مێهڤانێن ئەوروپی تێدا بمینن. ل زڤستانا ژی جهێ ئاگری ل نویڤا ژوورێ دانا و دوکێلا وێ سەرێ غورفێ را دەردکەفت ومال گەرم دکرن وهندەك جاران ژی روندك ژبە ر وێ دویکێلێ ژ چاڤێت من دهات بەلێ کوردان گەلەك گرنکی بهندێ نە

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

دا و بو وان ئاسایی بوو. میهڤان خانه بێ بەرامبەر ژلایێ خەلكێ گوندی ڤه دهاته چێكرن بو سەروكێ وان یان موختارێ وان.(٤٣(,Hay, 1921)

هەی دەربارەی كوچك وگرنگییێت وی دبێژیت باشترین داب ونەریتە لناڤ كوردا. سەرەرای هندێ ئەڤ نەریتە لناڤ مللەتێت موحەمەد دا گەلەكێ بە ربەلاڤە بەلێ دناڤ كوردا دا جیاوازیا خوهەیە چونكی وان پێشڤە بریە و لدەڤ وان بویە هونەرەكێ جوان و هەتا وی رادەی سەروك یان موختار هەست ب شەرمزاریێ دكەت ئەگەر ئێك ل بەردەرگەهێ وان را بچیت و نەراوەستیت وچایەكێ نەڤەخوت. هەر ژبەر ڤێ یەكێ هندەك جاران من نەدڤیا بچم بەس ئەز نەچاردبووم. دڤێت بێژین عەرەب ژی دوەسانە بەس نەوەكی كوردان ئەوهند خو ب میهڤانی ڤە ناوەستینن و ب خوشی نا دە نە رێكێ (Hay,1921,49)

هەی جوداهیێ دئێخیتە دناڤبەرا سەروكەكێ ئاسای و سەروكەكێ دەولەمەند دا ودبێژیت ئەكەر تو بیە میهڤانێ ئاخایەكێ ئاسایی دێ هەمی دانعمرێت گوندی هێن و لبنێ ژوورێ روینەخار، وگوهێ خودەنە وان ئاخفتنێن مە و ئەو بێ دەنك دمینن و زاروكێن وان ژی دهێنە بەر پەنجەرێ و نێرینامە دكەن. بەلێ ل كوچكا ئیبراهیم ئاغا بتنێ لاوەكی یان دووا زێدەتر تونابینی و ئەوژی هەر مروڤێن وی نە. ل جهەكێ دویر دراوەستن و تەماشەی مە دكر و جگارە پێش كێشی مە دكرن. هندەك خزمەتكارێن دی ل وێرێ بوون ب چێكرنا قەهوێ و چایێ ڤە دمژوویل بوون، و چێنە دبوو كەس بهێتە ژوور (Hay,1921,51-52)

(سیسیل جون ئێدموندز) ل سالا ١٩١٨ كارگێرێ سیاسی و شیرەتكارێ حكومەتا بریتانی بوو، دوی سوپای دا ئەوێ ل شەرێ جیهانی ێ ئێكێ دا دەست ب سەر كوردستانێ دا گرتی. بەحسێ كوچكێت كوردان دكەت و دەتە دیاركرن كوچكێت وان گرنكترین دیمەنێت جڤاكی نە چونكی خە لكێ گوندی تێدا كوم دبن و دبیتە وەكی یانەیەكێ بو وان. ئەڤ كوچكە دهێنە چێكرن بو پێشوازی كرنا میهڤانان و ئەڤە دگەل هندێ هەمێ پێتڤێن وان بو دهێنە دابین كرن. ئەكەر ئاغا ل كوچكێ نە بیت دێ جێكرێ وی بەر پرس بیت ژ میهڤانی (Edmonds,1957, 14)

بوچوونێن ئێدموندز راستن چونكی خەلكێ گوندی لڤێ كوچكێ دهاتنە كوم ڤە كرن بو خەلكی ژی دبو دەلیڤە میهڤانێن ئاغای ببینن و هەر ل وێرێ گول دەنگ و باسێن جیهانی دبوون ئەڤە سەرەرای هندێ هەر ل ڤان كوچكان دا ئارێشێن خەلكی دهاتنەچارەسەر كرن. هندەك جاران ژی چالاكیێن هونەری تێدا ئەنجام دان و بەحسێ داستانێن كوردی دكرن و پتریا وان بشێوێ ستران كوتنێ بوون.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەكولینێن كوردی

(ئەدموند رونالد ليچ) مروفناسێ جڤاکی و ئەکادمیێ بریتانی بوو لسالا ١٩٣٨ سەرەدانا کوردێن دەڤەرا رەواندز کربوو. لسە ر کوچگێن کوردان دبێژیت ئێك ژ سالوخەتێن سەرەکی ێن داب و نەریتێن کوردان ئە وە نەیا گرنکە کاوی کەسێ بیانی پلە هەبیت یان نە چونکی مێهڤانە لسە رخان و سفرەیا ئاغای دروینیتە خوارێ و دگە ل هندێ ژی جهێ نفستنا وی و خوارنا وی هەمی ب بەلاشی بو دهێتە ئامادەکرن. دگەل ئە ڤێ ژی هندی ئاغا دمێهڤانداریا خودا یێ مەردو دەست ڤە کری تر بیت هند ل دەڤ کەس و کارێن خو دێ ب رێزو رومەتتر بیت، چونکی لدە ڤ کوردان مروڤ دشێت رێزو رومەتەکا مەزن برێکا مێهڤانداریێ بدەست خوڤە بینیت(Leach, 1940, 28) .

هەروەسا ليچ ئاماژە بهندێ دەت، لدویڤ داب و نەرێتێت هوزا دڤێت ئاغای یان سەروکێ گوندی کوچکەك هەبیت، تێدا سەروك خێزان وخزمێت ئاغای و خەلکێ گوندی تێدا کوم دبن و هەمی مێهڤانا ژی مافێ هەی بچنە کوچکێ و برینە خوار. لدەڤەرا رەواندوز دیارە کوچکێ بناغە و بهایەکێ ئابووری هەیە. ئاغا پرانیا دەمێ خو ل کوچکێ بو برێڤەبرنا کاروباران و دیتنا مێهڤانان دەربازدکەت، لەورا کوچك ناڤەندەکا ژیانا هەمی جڤاکی ب گشتی یە. ئاغا بخو چاڤدێریا زادێ مێهڤانان دکەت دا خوارنا ژهەژی مێهڤانی بیت . بە لێ یا گرنکە بێژین، ئە ڤ خوارنە ژلایێ ژنان ڤە دهێتە لێنان(Leach, 1940,29).

هەروەکی مە بەری نوکە ئاماژە پێکری، یا گرنکە گەش و هەوای یەکێ گونجای بو مێهڤانی بهێتە دروست کرن. دڤی بیاڤی دا دێرك کینان ئاماژە بهندێ دەت کورد هەولدەن گەش و هوایە کێ گونجای بو مێهڤانێ خودروست بکەن لەورا دەمێ ئێك دبیتە مێهڤانێ وان ئە گە ر گە ش و هە وایێ ساربیت دبەنە دژورڤە بەلێ ئە گە ر هاڤین بیت و دونیا کەرم بیت پتریا جاران بشە ڤ لسە ر بانان دنفن و ب روژ ژی دبیت ل جهەکێ هین و لبن سیبەرا داران و نزیکی کانیکەکێ یان جوکەکێ درینە خوارێ ,Kinnane) 1964,12)

ژبلی ئامادەکرنا جهەکێ خووش بو مێهڤانی یا گرنگە خوارنەکا خوش بو مێهڤانی بهێتە دروستکرن. بو نموونە برانت دبێژیت دەمێ ئەز گەهشتیمە (نیرجکی) باژێرێ کوردییە سە روك وان (حاجی زەلال ئاغا) ب شێویەکێ کەلەك مەزن پێشوازیا مە کرو خوارنەکا گەلەك بەرفرە هـ بو مە ئامادەکربو، ئە ڤە سە رەرای هندێ پێتڤی نە دکر چونکی مە خوارن ل گوندێ بەری هنگی خواربوو. جهەکێ جان وئەفسانەیی ل ناڤەکا باخچەکێ دارێت جوداجودا لێ هەبوون ونێزیکی کانیەکێ بو مە تەرخان کر. ل دەمێ مە خاترا خواستنێ حاجی ئاغا هەمی کەل و پە لێت خوارنێ بکرە ژ بە رخان و شیرو

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

نـان و...هتـد بومـه ئـا مـا ده كربـوون. دگـەل هنـدێ ژی داخـوازا لێبـورینێ ژ مـن كـر بـو مێهڤـانـداریا وی یـا نـه ژهـەژی وان و كـوت ئـه زل هەسـپەكێ بـاش دگـەریام دا وەك دیـاری پێشـكێشـی تـه بكـەم، بـەلێ مـن چ ێـن ژ هـەژی تـه نـەدیتن، مـن ئـه و پشـت راسـت كـر ئـه زگەلەك سوپاسدارێ مێهڤانداریا وی وچاڤدێریا وی مـه و هێش كـەیف خوشـترم چ هـه سـپ نەداینەمن(Brant,1841,356-357) .

یا گرنگـه ئاماژه پێبدەین گـەلەك جاران بارێ دارایێ خـەلكـی نـه یێ خوش بـوو، بەلێ دگـەل هندێ ژی باشـترین خوارن ل دویڤ شیانێت خـو بـو مێهڤانێ خـو ئاماده دكـر. دڤـی بیاڤـی دا، برانـت بـه حـس ل گـەشـتاخـو دكـەت و دەمـێ گـەهشـتیه گـونـدێ (خینـی) شـێخێ مزگـەفتێ یێ بـاژێری بریاردا هەرتشـتەكێ برانـت پێتڤـی بیـت ژ خـوارن وكـەرەسـتێن دی بـو دابـین بكـەن ئـه ڤـه گـەل هنـدێ خـەلكێ وی گـونـدی حـالێ وان یـێ بـاش نـەبوو. برانـت شەڤەكێ ل وی بـاژێری مـا ودبێژیت هندی جهەكێ خوش وجوان بـو ئـەز مـا مـه لێ وشـێخ ژی كـەسـەكێ كـەیفخوش بـوو(Brant,1841,363)

میلینـگن بـەحسـێ مێهڤـانداریا كـوردان دكـەت و دبێژیـت دگـەشـتا خـودا دگـەل بـارام ئاغـا ئـه م گـەهشـتینه گـونـدەكێ بجیـك دكـوتنێ (ئـەیوبلـەر) خـەلكـێ گـونـدی ژ هندەك زەلامان و ۱۰-۱۲ بجیكان پێك دهات ب گـەرمی پێشوازی لمەكر و داخاز ژمـه كـر ئـه م بینه مێهڤانێت وان و خزمەتا مه بكـەن. پشتی ئه م رازی بووین، بومه چەند ژوورەك پاقژ كرن. سەرەرای هندێ خـەلكـێ گوندی دهەژار بوون بـەلێ دمەردبوون ووان دڤیا بومه برنجێ چێكـەن بـەلێ چـونكـی بـرنج نـەبوو، وان سـافار بومـه چێكـر. وپاشـی مێهڤـان ئێـك ئێكـه دهاتنه ژوور بو بخێرهاتنا مـه، هەر ژبـه ر هندێ ئـه ز نـه شیام ژ دەمژمێرەكێ زێدەتر بنڤم (میلینگن،۲۳،۲۰۲۱-۲٤)

دهـەمان دەمـدا، برانـت دبێژیـت دەمـێ ئـه ز گـه هشـتیمه گـونـدێ(میـزرا) پاشـای باخچەك بو مه ئاماده كر، دا خیڤەتێت خو لێڤه دەین. ل دەمێ تێشتێ ژی خوارنـەكا مـەزن بومه ئامادەكر، وهەمێ كـەرەستێت دی بگـره ژ خیڤـەت و تشـتێن دناڤ دا وهـه مـی كـەل و پـەلێت دی ێـن ئـه م پیدڤی بومـه تـه رخانكرن. هندەك كـەس دانان بـو چاڤدێریكرنامـه ب كورتی چ تشت ژوێ زێدەتر نه بوو ئه وا وی بو مه كری. (Brant,1841,۳٦٦)

سەرەرای هەبوونا گـەلەك مێهڤانان و بارودوخێ وان یێ لاواز، بـەلێ كـورد هـەردەم ب دلـەكێ مـەزن پیشـوازیا مێهڤـانـان دكـەن. هـه ی دبێژیـت دەمـێ ئـه ز بـەرەڤ كـویـه چـویم درێكێ دا ئه ز گـەهشتیمه گوندێ (هیران) وێ شه ڤێ ئـه ز ل وێرێ مام ل دەڤ (عـەلی بـه گ) ئه وی مێهڤانداریەكا گه لەك باش دگه ل من كر.ئەڤه تشتەكێ نـەیێ ئاسایی بـوو،

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكولینێن كوردی

چونکی گوندێ وان دکەڤیتە سە ر رێکا دناڤبەرا کۆیە و شەقلاوە دا و گەلەك مێهڤان بو وان دچوون و لسە ر وان دبوو بارگرانی(Hay,1926, 153)

بڤی رە نگی دیاردبیت کورد جهـ و خوارن و ئارامیا مێهڤانی وە ك ئە رکەك لسە ر ستوێ خو دانن و باشترین نموونە ژی دەمێ سون بەرەف هەلەبجە دچیت دچیتە مالا عادیلە خانم و دبێژیت دەمێ ئە ز گەهشتیم دوو خزمەتکار ێت وێ هاتن و من خو بو وان دا نیاسین. وان ژی داخاز ژمن کر برینمە خار هەتا ئەو خاتینا عادیلەخان ئاگەهداربکەن ژ هاتنامن. دەمێ زڤرین گوتەمن "خانمێ گوت جهێ دل خوشیامنە ئەگەر ئەز فارسەکێ شیرازی ببینم، ئەو ئێکەمین وەلاتیێ وێ دەڤەرێ یە ل ڤێرە پێشوازیێ لێ دکەن". پاشی لمالا تاهر بەگ کورەکێ وێ یە ژوورەك بومن تەرخان کر، وکەلەك رێز لمن هاتە کرتن و هەمی تشت وچا بومن ئینان. پاشی عادیلە خانم کەسەك فرێکر دا من ئایداربکەت دێ ل دیدارەکا تایبەت دا دچاڤ ب وی کەڤن و پاشی دیدارا مە پتر ژ دەمژمێرەکێ ڤەکێشا وئە وێ هەر تەکەز لهندێ دکر کا جهێ من بدلێ منە. فەرمان دا فەرشەکێ نوی بومن بدانن وپاشی داخواز ژمن کر ل روینشتنا پشتی نیڤرو دا ئامادە بم، هەمی روژێت ئێڤارا دگێران وتاهر بەگ ژی داخواز ژێ کر ل گوری ئێڤاران دا ئامادە بیت ودبێژیت خەلك ژی ب هاتنامن کەیف خوش بوون(Soane,1926,131-132)

مێهڤانداریا کوردا بو کەسانێن بەرامبەر گەلەکە، بتایبەت ژلایێ خوارن و ڤەخوارنێ ڤە وهندەك جارا داخواز ژمێهڤانی دکەن لسەر خوارنێ نەرابیت. پتریا گەروکێن بیانی بە حس ل هندێ کریە، کورد حەز دکەن خوارنەکا خووش بو مێهڤانی ئامادە کەن. هەی نموونەکێ بو مە دئینیت، ئەڤ هەلویستە بو چێبوو دبێژیت جارەکێ رێکا من کەفتە گوندەکێ دا، بێ ئەز بزانم سەروکێ وان فەرمان دا بوو بەرخەکێ بومن سەر ژێ کەن. پشتی نیف دەمژمێرێ من داخواز ژێ کر دەستویرێ بدەتە من ئەز بچمە سەر رێکا خو بەلێ وی گوت نابیت تو بچی من بوتە بەرخەکێ سەرژێ کری ودبێژیت ئەم ژی نەشیایین بێژنێ نە و ئەم مەجبووربووین دوو یان سێ دەمژمێرا لهێڤیێ بمینن وپاشی داخوازکر شەڤێ ژی بمینن چونکی بەس دانەکێ بتنێ خزمەتا مە کری(Hay,1921,51)

هەروەکی مە بەری نوکە دیارکری دڤێت خوارن و ڤە خوارنەکا باش بو مێهڤانی بهێتە ئاما دە کرن. ئەڤە ددەمەکی دا ئە گەر د هەیڤا رەمەزانێ ژی دابیت. سە رەرای هندێ پتریا کوردان موسلمانن و دهەیڤا رەمەزانێ دا روژیان دکرن بەلێ دناڤ کوردان دا دڤێ مەهێ ژی دا رێزکرتنەکا زور ل مێهڤانی دهێتە کرتن خو ئە کەر مێهڤانێ بێ روژی بیت. هەی ئە ڤێ چەندێ بومە دیاردکەت و دبێژیت دەمێ ئە ز ل هەولێری، هەیڤا حوزەیران و تیرمەهێ دا من سەرەدانا پتر ژ حەفتێ گوندان کر. سەرەرای هندێ سەرەدانا من دهەیڤا

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

رەمـەزانێ دادەسـتپێکر بـەس تشـتێ خـوش ل دەڤ کـوردان ئـە وە رەمـەزان رێکریـێ ل مێهڤـانـداریێ ناکریت و ل هـەمی جهان ب شـەڤ و روژ وەکـی ئێـك خزمـەتا مـن دکـر . (Hay,1921, 269)

هەروەسا تشتێ ژ هەمیان سە رنجا هاملتون راکێشای ئە و بوو، ئە گە ر مێهڤان دوە ختەکێ نە یێ گونجای ژی دا بهێت دڤێت هە مان رێ و رە سمێن بخێرهاتنێ دگە ل بهێنە کرن و دبێژیت پشتی مە رایات بجهـ هێلای و مە بە ردەوامی دا رێکا خو هەتا ئە م گەهشتینە گوندەکێ درەنگی شە ڤ بو. من پێ باشبونە چوینە دگوندی دا، چونکی درەنگی شە ڤ بوو. بەلێ یونس ئە فە ندی دگەل مە بوو کەسەکێ کوردبوو، کوتە من "ل کوردستانێ ولدەڤ کوردان مێهڤانداری تشتەکێ پیروزە". ئە م بە رە ڤ گوندی ڤە چوین و خە لکێ گوندی دخەوەکا شرین دابوون و هندەك رابوونە ڤە دا بزانن کا ئە ڤە کی نە. یونس ژی پرسیارا مالا سە روکێ گوندی کر، وان ژی کوت ل مال نینە بەس مروڤە کێ خول جهێ خودانا یە. ئە وی زەلامی ئە م برینە کوچکا وی و گەلەکا سار بو وئە وێ بەرپسیار ژی کوتە مە ئە گەرهە وە بڤێت هین دشێن لڤێرە بمینن. بومن تشتە کێ سروشتی بوو چونکی درەنگی شە ڤ بوو، چاوا وێ شە ڤا درەنگ دێ ئارامیا وان تێك دەین. بە لێ بو کوردان ئە ڤە تشتە کێ نە دروستە ژبە ر هندێ یونس ب توندو تورە یی ڤە کوتێ : ئە رێ دێ مەزنێ تە چ بێژیت ئە گەر بزانیت بو ڤێ رەفتاراتە دگەل مێهڤانێت وی کری ؟مانە ئە ڤە کوردستانە؟ئاگری هەلکە، خوارنێ بینە، جهان بدانە و بلەز، ئە گەر ئە م لڤێرە نامینین ودڤێت بێژینە خەلکی کا تە چاوا رە فتار دگەل مە کر. ئە ڤە تشتە کێ گەلەك سەیربوو لدەڤ من چونکی ئە ڤ ئاخفتنە گەلەك درە ق بوون دگەل خەلکێ گوندەکێ تو نەنیاسی ، بە لێ چونکی یونس بخو کورد بو داب و نەرێتێت خە لکێ خو دزانین. کابرای ژی ب سە ر شوریڤە داخوازا لێبورینێ ژمە کرو هەمی پێدڤیێن مە ئامادە کرن داکو ئە م بێهناخوڤەدەین.(هاملتون،٢٠١٣، ١٥٢-١٥٣)

لڤێرە دیاردبیت، دڤێت جهەکێ خوش و خوارن وگە ش و هوایەکێ گونجا بو مێهڤانی بهێتە ئاما دە کرن ئە ڤە سەرەرای هندێ ئەگەر بارودوخێ وان یێ لاوازبیت یان ژی هەیڤا رەمەزانێ دابیت .

تەوەرێ چوارێ: کەیف خوشیا کوردان بەرامبەر مێهڤانان

ئێك ژ دا ب و نەرێتیت مێهڤانداریا کوردان ئە وە دڤێت خودانێ مالێ کەیف خوشیا خو بەرامبەر مێهڤانی دیارکەت و جورە ئا رامیە کێ لدەڤ مێهڤانی پەیدا کەت دا هەست بکەت یێ ل مالاخو. گەلەك سیاسەتمەدارو گەروکان ئا ماژە بهندێ دایە، داب و نەرێتێن کوردان و رێزکرتنا وان ل مێهڤانان بویە ئەگەرێ هندێ هزرکەن یێ لمالا خویا دووێ

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

وهەست ب دلگرانیەکا مە ز ن دکرن دەمێ کوردستان بجهـ دهێلا. بە لگە لسە ر ڤێ چەندێ، دەمێ ریچ بو وەختەکێ کێم سەرەدانا ئیرانێ کری دبێژیت من هە ست ب دل تەنگیەکێ دکر لوێرێ. بە لێ ددەمێ زڤرینا مە دا بو باژێرێ سلێمانیێ زەلامێن من زانی پشتی دەمژمێرەکادی ئە م دێ گەهینە باژێرێ سلێمانیێ گەلەك کەیف خوش و شاد بوون، ومن بخوژی هەست ب ئارامیەکێ کر، وەکی کا چاوا مروف هەست پێدکەت دێ چیتە مالاخو، چونکی دراستی دا ئە و مێهڤانداریا جوان یا ل سلێمانیێ دگەل مە کری ئێك ژوان ئە گەرا بوو من هەست پێدکر ئە ڤە وەلاتێ من یێ دووێ یە. (ریچ،٢٠١٢، ٢٤٣)

ئە ڤە دگەل هندێ دا میهڤانداری و قەدرکرتنا کوردان وەل مێهڤانی دکەت دەمێ وی جهی بجهـ دهێلیت خەمەکا مەزن ل دەڤ پەیدا دبیت. وباشترین نموونە ژی ریچ دیاردکەت، دبێژیت دەمێ دهاتە بیرامن دەمێ نزیك بووی ڤی خەلکێ دلسوز بجهـ بهێلم، ئە ز گەلەك پێ تێك دچووم چونکی من دزانی گەلەك وەخت پێ دڤێت هەتا من بە خت هەبیت بچمە دناڤ هندەك کەسێت دی ێت وەکی وان دا، چونکی ب دلوڤانی هەمی شیانێت خو دئێخستنە بە ربو پەیداکرنا خوشی و بەختەوەریامن. (ریچ، ٢٠١٢، ٢٧٧)

ریچ دبێژیت : ئە ڤرو ل ٢١ چریا ئێکێ ب خەمەکا مەزن ڤە دێ کوردستانێ بجهـ هێلم و من چ جارا باوەرنەدکر، خەلکەکێ هوسا یێ باش یێ ل روژهەلاتی هەی. چ جهێ ئە ز چو بامێ گەلەك ب دلسوزی پێشوازیامن دکرو مێهڤانداریەکا بێ سنور دگەل من دکر. هە ر ژبە ر هندێ هەتا ئە ز دمرم ئە ڤ بیرهاتنە دێ دناڤ ناخێ من دامینن.(ریچ،٢٠١٢، ٢٩٣)

هەر دڤی بیاڤی دا سون لدەستپێکا گەشتا خودا ئاماژە ب باشی و رێزکرتنا کوردان دکەت و دبێژیت ، من دناڤ ڤی مللەتی دا هەست ب دلوڤانی و ئارامیێ دکرپتر ژهەرمللەتەکێ دی ێن ئە ز دناڤ دا ژیایم و دبێژیت ئە ز قەرداری باشیێت وانم (Soane,1926,2)

هە ی ژی ئە ڤێ چەندێ بومە ب نموونە ڤە رون دکەت و دبێژیت دەمێ من کۆیە بجهـ هێلای و ئە ز بەرەڤ بەغداد چویم خەمەکا مەزن ئە ز کرتم ، چونکی حەژێکرنا من بو وی باژێرکی و خەلکێ وێ یێ سەیر روژ بو روژێ پتر لێ دهات هەتا وی رادەی کو ئێدی داب و نەریتێن وان ببونە داب و نەریتێن من، ئە و تشتێن وان حەژێدکر من ژی حەژێدکر، شەرێن وان ببونە شەرێن من، و ئێدی من هەست ب ڤالاهی و دل تەنکیێ کر و جارەکا دی من خو ل دونیایەکا دی دا دیت .Hay,1921, 158) (هەر وەکی مە بەری نوکە ژی ئاماژە پێدای ریچ ژی دەمێ کوردستان بجه هێلای هەمان هەست هەبوویە.

هە ر دکەڤندا هەتا نوکە لێڤ شوری بەرامبەر مێهڤانی نە ژ داب و نەرێت و رە وشتێ کوردان بوینە، هەر ئەڤێ چە ندێ وەل مێهڤانی کریە هەست بکەت نەکەسەکێ

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

بیانی یە، میجر نوئێل ئە ڤێ چەندێ بومە ب نموونە ڤەروندکەت و دبێژیت دەمێ ئە م گە هشتینە گوندێ (پالوت) بومن دیار بوو، تورک گەلەک دجودا نە ژ کوردان. تشتێ سە رنجامن راکێشای ئە و بوو تورک دبێ دەنگ و لێڤ شورن و دەمێ مروڤ وان دبینیت مروڤ هەست ب فشارێ دکەت ژلایە کێ دیڤە کورد دکەیف خوشن، وەل مروڤی دکەن مروڤ هەست ب ئارامیێ بکەت.(نوئێل، ١٩٨٤، ٥٣-٥٤)

بڤی رەنگی رێزکرتن و ڤیانا کوردان بە رامبەر مێهڤانێ وان ناهێتە وەسفکرن. هەتا ددەمێ خاتر خواستنێ ژی دا مێهڤانێ خو ب کەیف خوشی دەنە رێ. دڤی بیاڤی دا، میجر نوئێل دبێژیت دەمێ من خاترا خو ژ پیرە مێرە کێ هوزا سینا میللی خواستی ژ ڤی رە خی و رە خێ دی ئە ز ماچیکرم، ما چە کا پری حەژێکرن و دل ساخی(نوئێل، ١٩٨٤، ٤١)

یا گرنگە بێژین کا چاوا ب رێز ڤە پێشوازیا مێهڤانان دکر، وە سا خاتر خواستن ژی لدەڤ کوردان ب رێزو ڤیانەکا مەزنە. تشتە کێ ئاشکرایە ژ لایێ هەمی گەرووکێت ئینگلیز ئە وێت هاتینە کوردستانێ، ب گیانە کێ مەزن ژ لایێ کوردان ڤە هاتینە پێشوازی کرن، هەمی لسە ر هندێ رێکەڤتینە کوردان مێهڤانێت خو گە لەك خوش دڤێن و پێشوازیە کا مەزن لێ دکەن.

تەوەرێ پێنجێ: دیاری دمێهڤاندارێن کوردا دا

مێهڤاندار یا کوردا جورە کەیف خوشی و رێزکرتنەك دگە ل هەیە و گەلەك جارا دیاریا پێش کێشی مێهڤانی دکەن. بە لێ دبەرامبە ر دا حەزناکەن ج دیاریا ژ مێهڤانی وەرکرن. ل دویڤ داب و نە رێتێت کوردان دڤێت ب هەمی شیان خزمەتا مێهڤانی بهێتە کرن و ئە ڤە ژی بێ بە رامبە ر. ژبە ر هندێ دێ بینین کەلەك جارا دەمێ مێهڤان حەزدکەت دیاریەکێ پێش کێشی خودانێ مالێ بکەت جورە نە ئارامیە ك لدەڤ خودانێ مالێ چێدبیت وئە وهزردکەت ئە ڤە وە کی دانا بە رتیلە کێ یە بە رامبەر وێ خزمە ت و رێزکرتنا وی کری بو مێهڤانێ خو و ئە ڤە ژی دژی داب و نە رێتیت کوردەواری بوینە. بو وێنە:

ریچ بەحسێ پاشایێ سلێمانیێ کریە، دەمێ سەرەدانا وی ل بارەگایێ وی کری، گەلەك دیاری و خوارن و پەزو هندەك کەرەستێت دی یێت خوارنێ دگەل خودا بو بربوون، و بریار دا هندی ل دەڤەرا وان بمینیت نەهێلیت چ تشتان بکریت. (ریچ ٢٠١٢ ٨٦)

دهەمان دەمدا، برانت دبێژیت کورد گەلەك دقەدرگرن وبەحسێ شەریف پاشا دکەت سەروکێ (بتلیس) بوو، دبێژیت گەلەك ب گەرمی پێشوازییا مە کرو رێزەکا مەزن ل مە کرت و چ تشتێ ئەم پێدڤی بوین هەمی بومە دابین کرن. دەمێ من ڤیا

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

دیارییەکێ پێشکێشی وی بکەم ئەز گەلەك وەستییام هەتا مـن رازی کـری (Brant,1841,382-383)

میلینکن ئاماژە بهندێ دەت، دەمێ کورد هاریکاریا مروڤی دکە ن حەزناکەن پاراو بەخشیشا وەرکرن و دبێژیت دەمێ ئە ز گوندێ ئەیوبلەر ل روژادیڤ دا پشتی تێشتێ مە ڤیا ئە م بەردەوامیێ برێکا خوبدەین و مـن سوپاسیا بارام ئاغا کربو مێهڤانداریا وان. وان رێك نیشا مەدا. زەلامێت وی ئە م داینە رێکێ و من ژی هندەك دەرهەم وەك بەخشیش دانێ و ئە ز وەسا تێگەهشتم ئەڤ مللەتە حەزناکەن مروف بەخشیشی بدەتێ چونکی دا ئەڤ بەخشیشە سادەیا رەوشت و داب و نەرێتێن وان بەرزە نەکەت. (میلینکن،٢٠٢١، ٢٥)

هەروەسا میلینگن نموونەکادی دئینیت دەمێ دڤیا ژ رووبارێ توگوت دەربازبیت دبێژیت ئە م پێدڤی ب بەلەما بجویك بوین. پشتی هندەك کوردان هاریکاریا مە کری و ئە م دەربازکرین، ئە ز چووم دا کریا وان بدەمێ و من ٦٠ قرش دانێ، نزیکی ١٠ شیلەنك بوون. من کوتێ ئە ڤە کریا هەوە، چونکی وە ئە م دەرباز کرین. تشتێ سەیر ئەو بوو وان کوردان ب بێزاری ڤە پشتا خو دامە و رەت کر ئە وێ کرینێ وەرکرن. ئە ز ژی سیاری دەوارێ خو بووم و مـن کوتە وان ئە و پارە من ل وێرێ دانان ئە گەر هوین نەراکەن دێ ئێکێ دی هێت ول شوینا هە وە راکەت. (میلینگن،٢٠٢١، ٥٢)

پارە وەرکرتن بەرامبە ر خزمەتا مێهڤانی نە ژ رەوشتێن کوردەواری نە و برانت ب شێوەیەکێ نەراستەوخو بەحسێ هەلویستێ کوردان دگەل هەلویستێ گوندێ (کارزیت) گوندەکێ ئەرمەنیا بوو دکەت وبەراورد دکەت ودبێژیت، دەمێ مە ڤیا ببنە مێهڤانێت وان گوتنە مە ئەوێت لبەری وە چووین داخواز ژ مە کر بێژینە هەوە بەردەوام بن لسەر رێکا خو دا زی بگەهنە وان. دبێژیت ئەڤ جورێ درەوێ ل چەندین گوندان دگەل مە کر ژ بو هندێ دا دەرگەهێن خو لبەرمە نەڤەکەن ومێهڤاندارییا مەنەکەن چونکی نە دپشت راست بوون کا ئەکە ر وان خوارن وخزمەتا مە کر،کا ئەم دێ دبەرامبەر دا پارا دەینێ یان نە (Brant, 1841,385)

تەوەرێ شەشێ: مانا مێهڤانی و چاڤدێریکرن و پاراستناوان ژلایێ کوردان ڤە

ژ نەرێتیت میهڤانداریا کوردان ئە وە هەولدەن مێهڤانێ خو رازی کەن پتر لدەڤ وان بمینیت وچاڤدێریکرنا وان ژی ب ئە رك دبینن باشترین نموونە، دە مێ هەی بەرەڤ شە قلاوە دچیت ل گوندێ (کۆرێ) هەی وەسا دیاردکەت هندی ل کوردستانێ ب کێمی گوندەکێ وەکی کورێ یێ جوان دیتیە و وەکی بحەشتەکێ یە بو وان رێڤینکێن ژ دەشتێن هشك یێت هەولێرێ دهێن. لڤێرە موستەفا ئاغا پێشوازیا من کر و لبن دارەکا مەزن

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

دا ل نزيك جوكەكێ جهەك بومن دانا. موستەفا ئاغا گرنگيەكا ئيكجار زور بمن دا و هەر ج تشتێ ئە ز پێتڤی بومن كر و كەلەك بزەحمەت ئە ز شيام وی رازيكەم رێكێ بدەتە من ئە ز گە شتا خو بەرەڤ شەقلاوە بكەم (Hay,1921, 176)

ريچ دبێژيت ميری هەميا لسە ر ملێت خو راكر دائە ز پتر بمينم و زوری لمن كر، سوزێ بدەمێ هەمی سالا جارەكێ سەرەدانا سليمانيێ بكەمو ئە گە ر ئە ز رازی بووم دێ خانيە كێ خوش بومن دروست كە ت.(ريچ،٢٠١٢، ١٢٩)

هەروەكی بە ری نوكە ئاماژە پێ هاتيە دان، كورد حەز دكەن مێهڤانێ وان پتر لدەڤ بيت وچەند بمينيت بەرپرسيارەتی و پاراستنا وی دكەڤيتە سە ر ستويێ خودانێ مالێ. پاراستنا مێهڤانی ئێك ژ ياسايێت مێهڤانداريا كوردانە ودائە ڤ چەندە پتر بهێتە رونكرن، برانت بەحس ل گەشتاخو دكەت دەمێ ل گوندێ (بوكلام) مای، ژ شێست مالێت كورد پێك دهێت دبێژيت مەزنێ گوندی بومە خارنەكا خوش ئامادەكر وهەردوو كورێت خو ژی هنارتنە دەڤ مە دا خزمەتا مە بكەن وچاڤێ وان لمە بيت(Brant, 1841,373)

هەروە سا هاملتون بە حس ل مێهڤانداريا شێخ تەها دكەت دەمێ سەرەدانا وی كری ل هاڤينگەها وی ل كانی جنديان و دبێژيت دشيانێت مندا نين ستايشا باشيا شێخی بكەم كا چاوا وی پێشوازی ل مێهڤانان دكر. ل روژا دويڤ دا دەمێ مە خاترا خو ژێ خواستی دوو زەلامێت خو دگەل مە هنارتن، دا رێكێ نيشا مە بدەن و چا ڤێ وان لمە بيت. (هاملتون،٢٠١٣، ١١٥-١١٦)

ژ لايەكێ ديڤە ليچ ژی دياردكەت، ئە كەر مێهڤان خودان پلەيەكا بلند يا جڤاكی بيت، ئاغا بخول كوچكێ ل دە ڤ وی دنفيت يان ژی ئێك ژ كورێت ئاغای، ئەوژی ب مەرەما وێ يەكێ دا بو ديارکەن پاراستنا مێهڤانی ئەركێ وان(Leach,1940,29)

ئەڤا سەری وێ چەندێ راگەهينيت، د وەلاتێت روژهەلات دا ولناڤ كوردان ژی دا دزی ورێگری وتالان كرن هەبوويە بەلێ هندەك ژ وان ژی هەبووينە خەون بهندێ ڤە د ديتن ئێك بێتە مێهڤانێ وان وقەدرێ وی بگرن وژيانا وی بپارێزن. ژبەر ڤێ چەندێ دەمێ ئەڤ گەروكە دهاتنە كوردستانێ ڤێ چەندێ سەرنجاوان راكێشايە. هە ر ژبە ر هندێ گەلەك ژ وان بەراوردی دناڤبەرا كوردان و نەتەوێت دی يێن روژهەلاتی دا كرينە بو نموونە :سون دبێژيت كورد ژ عەرەبان وئەرمەنا وتوركا پتر رێزێ ل مێهڤانا دگرن وئەڤەژی يا گرنگە چونكی سون بو ماوەيەكێ درێژ دناڤ كوردان دا ودناڤ مللەتێت دی دا ژيايە ودبێژيت رێزگرتنا وان نەرێتەكێ كەڤنێ كومەلگەها كوردەواری يە(Soane,1926,24) .

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخو بو ڤەكولينێن كوردی

دهەمان دەمدا نوئێل ژی وەکی گەروکێت دی دبێژیت مێهڤانداری و قەدرکرتنا کوردان دگەل مللەتێن دی ناهێتە بەراورد کرن وئە ڤێ چەندێ ژی ب بە لگەڤە بو مە روون دکەت، دبێژیت ئەز دگەلە ك گوندێن کوردا رابوریم وئە وان رێز لمە دکرت و دە وارێن مە ب جەهی و ئالیکەکێ گەلەك گران تژی دکرن. بە لێ ل گوندێ (ئالوت) ب لێڤ شوری ڤە پسیارا مە دکر کامە چەند دەوار دگەلن. هە روەسا دەمێ سپێدێ ئە م ل گوندێن کوردان دەر دکەفتین دا خوارنەکا بە رفرەهـ ویا ب تێرو تەسە ل بومە ئاما دە کەن، ژ دەهـ جورێن خوارنا پتر پێك دهات وهە رژبەر ڤان خوارنا ئە م چەند دەمژمێرا گیرو دبوین. بەلێ ل گوندێن تورکان چە ند پسیارە کێن بێ رامان ژ مە دکرن بو نموونە هە ر ل وێ شە ڤا ئە م دگەهشتین دابێژنە مە دێ سپێدێ زوی دەنە رێ یان درەنگ ؟ ئە ڤە ژی ژ بە ر هندێ بە س دا تێشتا سپێدێ نەکەڤیتە سە ر مللێت وان. (نوئێل، ١٩٨٤، ٥٣-٥٤). هەر ژبە ر ڤێ چە ندێ ژی میجر نوئێل ئاماژە ب گەلە ك کوتنێت مەزنان ددەت لسە ر مێهڤانداریێ بو نموونە:

مێهڤان مێهڤانێ خودێ یە.

رزقێ مێهڤانی لسە ر خودێ یە. (نوئێل ١٩٨٤،١٨١)

ژلایەکێ دیڤە هاملتون دبێژیت بو من وەسا هاتبو بە حس کرن کورد ژ عەرەبان رەزیلترن بە لێ بومن وەسا دەرکەڤت ئە ڤ چەندە نەراستە. بو وێنە دەمێ من سەرەدانا رەواندز کری پێشوازییە کا باش لمە کرو خوارنەکا باش ژی بومە ئاما دە کربوو ئە ڤە سەرەرای هندێ بارودوخێ وان یێ داری یێ لاواز بوو و دهەژاربوون بە لێ خەلکەکێ سە ر بلندن و قە درگرن (هاملتون٢٠١٣، ١١٤-١١٥)

دەرئەنجام:

پشتی دویڤ چوون لسە ر بابەتێ مێهڤانداریا کوردان هاتیە کرن و ڤە کولین لسە رهاتیە ئەنجامدان چەندین دەرئە نجام ژلایێ ڤەکولەری ڤە هاتینە ڤەدیتن و بڤی رەنگێ ل خوارێ::

١. پێشوازی کرن و رێزکرتنا مێهڤانی ئە رکە لسە ر خودانێ مالێ بەری بگەهیت و پشتی دچیت ژی.

٢. جهـ، خوارن و ڤە خوارن و گە ش و هوایە کێ گونجای بو مێهڤانی دهێتە ئامادەکرن. ئە ڤە دگەل هندێ دا ئە گەر بارێ دارای یێ وان یێ باش ژی نەبیت.

٣. ئەگەر خودانێ مالێ ل مال نەبیت ئەرکێ مێهڤانداریێ لسەر ملێت وێ مالێ نارابیت و ئەندامێت دی یێت خێزانێ یان ژی ژن دێ بەر پرسیایەتیا مێهڤانی ب ستوێ خوڤەکرێدەت.

٤. هەمی رۆژهەلاتناس و گەروکان بەحسێ مێهڤانداری و قەدرکرتنا کوردا کرییە و هندەك ژ وان ژی داکوکی لسە رهندێ کریە، کورد ژ مللەتێت دی ێت جیران پتر قەدر و رێزێ ل مێهڤانی دکرن. هندەك ژ وان گەروکان بشێوەیەکێ راستەوخو یان نەراستەوخوبەراوردی دناڤبەرا گوندێت کوردا و غەیری کوردا کرینە ولسە ر هندێ رێکەڤتینە کوکورد پتر ژعەرەبان و تورکان و ئە رمەنا رێزێ ل مێهڤانی دگرن.

٥. پاراستنا مێهڤانی ئە رکە لسە ر ملێت خودانێ مالێ. ژبە ر هندێ دەمێ ل گوندی و پشتی دچیت ژی هندەك کەسان دگەل وان فرێدکەن دا چاڤدێریا وان بکەن هەتاوان دەرباز دکەن.

٦. هە و لدان مێهڤان بو ماوەیەکێ پتر بمینیت ودەمێ مێهڤان ب رێدکەڤیت دا خواز ژێ دکەن جارەکا دی سەرەدانا وان بکەتە ڤە.

٧. مێهڤانداریا کوردان ژی جورەکێ کەیف خوشی و رێزکرتنێ دگەل هەیە هەتا وی رادەی کەل و پەلێت ئە و دگەشتا خودا پێدڤی دبیتێ بو ئامادە دکەن و دگەل هندێ ژی هندەك جاران دیاریە کێ پێشکێشی مێهڤانێ خو دکەن .

لیستا ژێدەران

بزمانێ کوردی

- فردریك میلینگن، گەشتەك لە کوردستان هەشتا سال لە مەو بەر، ژیانی کێوییانە لە ناو کوردەکاندا، و: پ.ی. د. سامان حسین ئەحمەد و توانا رەشید کەریم،(هەولێر:٢٠٢١)
- مێجە ر نوئێل، یاداشتەکانی مێجە ر نوئێل لە کوردستان، و: حسین احمد جاف و حسین عسمان نێرکسە جاری، (بغداد :١٩٨٤)
- کلودیوس جەیمس ریچ، گەشتنامەی ریچ بو کوردستانێ١٨٢٠، و: موحەمەد حەمە باقی، (هەولێر:٢٠١٢)
- هاملتون، رێگایەك بە کوردستان، و: د. عەلی عەبدولرەحمان عەسکەری، (هەولێر:٢٠١٣)

بزمانێ انگلیزی

- Brant, J.(1841). Notes of a Journey Through a Part of Kurdistan , in the summer 1838. London: John Murray.
- Edmonds, C.J.(1957). Kurds, Turks and Arabs: Politics, travel and research in North-Eastern Iraq, 1919-1925. Oxford: University Press.
- Hay,w. R. (1921), Two years in Kurdistan Experiences of a Political Officer 1918-1920. London: Sidgwick& Jackson.
- Leach, E.R.(1940) Social and Economic Organization of the Rowanduz Kurds Monographs on Social Anthropology. London School of Economics.
- Kinnane, Derk. (1970). The Kurds and Kurdistan. Oxford: University press

- Porter, K. (1822). Travels in Georgia, Persia, Arminia and Ancient Babylonia. London.
- Soane, E.B. (1926). To Mesopotamia and Kurdistan in Disguise; With Historical Notices of the Kurdish Tribes and the Chaldeans of Kurdistan. 2d edition, London: John Murray.

ضيافة الكرد في اراء الرحالة والسياسيين البريطانيين

الملخص:

تعتبرالعادات والتقاليد عند الكرد احدى ابرز الموضوعات التي كانت محل انظار المستشرقين البريطانيين المهتمين بتاريخ الكرد، وحاول البريطانيين معرفة جميع الامور المتعلقة بعادات وتقاليد الكرد ومنها الضيافة،وان تلك المسائل المتعلقة بالكرد من حيث العادات والتقاليد الاجتماعيةالتي كان يمارسهاالشعب الكردي سواء كانت ايجابية او سلبية فهي جزء من حياتهم الاجتماعية كغيرها من الامم، واصبحت تلك العادات والتقاليد محل اهتمام الرحالة والمستشرقيين الذين زاروا كردستان، واشاروا اليها في مذكراتهم.

نظرا لقلة اهتمام الباحثين بموضوع الضيافة فحاول البحث التركيز على اراء وتحليل المستشرقين البريطانيين على هذا الموضوع المتعلقبعادات وتقاليد الكرد، وينقسم البحث الى مقدمة وستة محاور مع ذكر لاهم الاستنتاجات التي تم التوصل اليها، وفي المقدمة توضيح لاهمية الموضوع واهدافه مع الصعوبات التي واجهت الدراسة، والمنهج المتبع فضلا عن ذكر لأهم المصادر المستخدمة في البحث.

ركز البحث في المحور الاول على عادات وتقاليد استقبال الضيف عند الكرد، وفي المحور الثاني يوضح تحليل موضوع متعلق بعادات الكرد على ان الضيافة دين، على صاحب البيت ان يهتم بضيفه كأنه دين عليه ان يسدده، اما المحور الثالث يلقي الضوء على الاستعدادات اللازمة لاستقبال الضيف عند الكرد، وفي المحور الرابع يشير الى الترحيب والتعامل اللطيف للضيف من قبل الكرد، وفي المحور الخامس يذكر تقديم الهدايا للضيف عند الكرد، أما في المحور السادس والاخير يوضح صفة الكرم عند الكرد في حراسة وخدمة الضيف، وفي الخاتمة ذكر لاهم الاستنتاجات التي توصلت اليها الدراسة.

الكلمات الدالة: *العادات والتقاليد، الضيافة، المهتم بدراسة الكرد، المجتمع، قوانين الضيافة عند الكرد*

Hospitality of the Kurds in the opinions of British travelers and politicians

Abstract:

The customs and traditions of the Kurds are one of the most prominent topics that caught the attention of British orientlists, who became interested in the social life of the Kurds. Therefore, the British aimed to learn all matters related to the customs

and traditions of the Kurds, including hospitality. The Kurds like any other nation had their positive and negative characteristics which made the British orientalists interested in learning them all. These Characteristics became the main reason for the travelers and orientalists to visit Kurdistan, and referred to them in their memoirs.

Due to the lack of interest of researchers in the subject of hospitality, this researches main focus is on the opinions and analysis of British orientalists on this topic related to the customs and traditions of the Kurds.

The research begins with an introduction followed by the body which is divided into six parts and ends with a conclusion. As well as, mentioning the most important sources used in the research. In the first part the research focuses on how the guests were received among the Kurds. In the second part, it explains that hospitality is a debt, which means the owner of the house should take care of his guest as if he had to pay the debt off. While the third part sheds light on the necessary preparations done to receive the guest. The fourth part refers to the welcoming and gentle treatment of the guest by the Kurds. The fifth part mentions the gifts presented to the guests. Finally the sixth part explains the character of generosity among the Kurds in guarding and serving the guest. The conclusion is summarizes the most important results reached by the study.

Keywords: *Customs and traditions, hospitality, society, Manners*